

Intervju: Veton Suroi - Deliti Rizike Demokratije

Author: IWPR

Srbi moraju da budu pozvani da "podele rizike koje sa sobom nosi izgradnja buduće demokratije" na Kosovu, kaže vrhunski nezavisni novinar u pokrajini Veton Suroi. On upozorava da će srpske izbeglice uvideti da je u Srbiji "veoma lose": "Za samo nekoliko m

Veton Suroi je osnivač i izdavač Kohe Ditore, vodećeg albanskog dnevnika na Kosovu. Dugogodišnji politički aktivista -- koji redovno piše za IWPR čiji je prijatelj - Veton predstavlja značajan glas za demokratiju na Kosovu.

Pokretanje Kohe Ditore pre nekoliko godina, sa neiskusnim ali visoko motivisanim mladim novinarima, predstavljalo je sustinski raskid u kosovskom društvu od kompleksa potlačenih u pravcu samopouzdanja i sposobnosti da se afirmišu njihova prava.

Kao jedan od dva nezavisna člana pregovaračkog tima kosovskih Albanaca u Rambujeu, Veton je odigrao ključnu ulogu u spasavanju procesa - kada se jedini potpisao u znak prihvatanja u principu na dokument koji su predstavnici Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) konačno formalno podzali tek nekoliko nedelja kasnije u Parizu.

Vec duze vreme smatra se budućom ključnom političkom figurom na Kosovu, Veton (38), koji se do sada držao po strani od organizovane politike trudi da je "samo" novinar. Predložen je na mesto ministra spoljnih poslova u privremenoj vladi kosovskih Albanaca koja je nedavno formirana. Njegove kolege, koje su objavljivale list iz egzila u Makedoniji, su se salili da kao jedna ključna ličnost koja je ostala u pokrajini za vreme bombardovanja, nije mogao da putuje i stoga bi trebalo da bude imenovan za ministra unutrašnjih poslova.

Posto je eksponirana ličnost u Pristinu, u toku nekoliko proteklih meseci vladala je zabrinutost za njegovu bezbednost. Na samom početku bombardovanja, neke glasine su čak sugerisale da je mrtav. Zato je proslava njegovog pojavljivanja u javnosti kao i mnogih drugih kosovskih Albanaca prilikom ponovnog otvaranja lokalnog kafica u Pristini pre nekoliko dana je bila vesela. Nije samo bilo dobro, već takodje i značajno, što je preziveo. Izbegavao je cigare na koje je morao da predje tokom perioda kada se krio, i vratio se omiljenoj luli, i svom uobičajenom formalnom ali toplom tonu.

Sledećeg jutra smo se ponovo sastali u kancelarijama Kohe Ditore. U njima je prve noći bombardovanja noćni čuvar ubijen, izgleda da su srpske jedinice okupirale prostorije. Svi kompjuteri u dugom redu, na kojima su mladi novinari do samo pre nekoliko meseci pisali svoje izveštaje, su razbijeni. Trestanje MTV-a, koji je tako glasno pustan u uredničkoj sobi da pucaju bubne opne, zamenila je neobična tisiina.

U prostoriji za kafu, skupila se grupa novinara a dogovoreni intervju se pretvorio u dugacak razgovor u kome je dotaknut veliki broj tema o Vetonovom iskustvu i o izgledima za budućnost Kosova. Intervju su u redovnim intervalima prekidali odusevljeni pozdravi mladjih kolega koji su se vraćali u list i pripremali se da ponovo otpocnu rad. Antoni Borden

IWPR: Gde ste bili za vreme bombardovanja?

VS: Mnogo oprečnih priča je kružilo o meni. Neke su rasirili moji prijatelji, voljno ili nevoljno, da sam u brdima sa OVK (Oslobođilačkom vojskom Kosova), da sam van Kosova. Čak je bilo glasina da sam na odmoru u Spaniji. Ali sam stalno bio u Pristini.

Prvi put sam morao da se preselim kada su naoruzani uniformisani ljudi sa maskama pozvonili na zvonce. Ali umesto da udju u kucu gde sam se nalazio, otisli su kod komsija i poceli da pljackaju. Tu su se nekako zadržali, i umesto da dodju kod nas, krenuli su u drugom pravcu pa sam mogao da pobegnem. To mi je barem pruzilo priliku da se nadisem svezeg vazduha i da prosetam jer sam stalno sedeo. Drugi put sam se preselio kada je citav deo grada gde sam ziveo okruzen a ljudi su bili progonjeni iz njihovih domova.

Prvi put kada sam naisao (na oruzane snage) bilo je kada sam se selio treci put, kada sam silazio niz ulicu. Dok sam hodao, dzip specijalne policije se zaustavio nekih 20 metara dalje od mene, a naoruzani muskarci su izašli i krenuli u mom pravcu. Bio sam prestravljen. Ali spasao me je automobil komunalnog preduzeca koji je privukao njihovu paznju. Nije bilo normalno da radnici iz komunalnog budu napolju: oni su pljackali. Ali posto je pljackanje bilo poseban domen policije i vojske, (naoruzani muskarci) su krenuli za njima, a to mi je dalo vremena da pobegnem.

Zasto ste ostali na Kosovu?

VS: Bila je to moralna odluka. Kao neko ko je potpisao sporazum iz Rambujea, smatrao sam da imam odgovornost da ostanem. Nije bilo fer reci, Pa, ja sam ga potpisao i ja cu otici, a narod ce morati da podnese posledice. Takodje sam ostao zbog Kohe Ditore. Zblizili smo se kao nekakva porodica, i mislio sam da bi bilo nekorektno da sve ostavim. Znali smo da ce padati bombe i da ce Srbi podivljati. Ono sto nismo znali to je kolike ce razmere to poprimiti. Ali mislio sam da je moja obaveza da budem ovde.

Koji su bili najgori trenuci?

VS: Kada sam bio sa cetiri prodice u jednoj kuci i kada sam shvatio da dovodim zivote ovih ljudi u opasnost. Oni su pokazali ogromnu snagu i solidarnost, ali sam razmisljao kakve veze imaju moje moralne obaveze sa trinaestogodisnjim detetom koji bi moglo da bude ubijeno zbog mene? Tako da sam morao da odem. To je bila najniza tacka: kada sam shvatio da sam postao teret ovom drustvu.

Da li ste mislili da ce bombardovanje trajati toliko dugo?

VS: Da budem iskren nisam. Pogresno sam procenio Slobodana Milosevica i precenio NATO. Mislio sam da ce NATO ciljati mnogo brze, ali je u toku prve nedelje izgledao kao milosrdne sestre. Dovodilo me je do ludila kada su kao izgovar navodili oblake. Nije potrebno mnogo vremena da bi jedinica srpske policije spalila selo, a oni su bili 15.000 stopa odatle i bombardovali TV odasiljace. To je jako iritalo.

A kada je NATO dosao u Pristinu?

VS: Oh, sveci su umarsirali.

Kada smo poslednji put razgovarali, malo pre bombardovanja, rekli ste da bi bila nocna mora kada bi svi okrenuli ledja mirovnom procesu. Imali bismo period nasilja, a zatim bi se sve vratilo na tacku na kojoj smo bili u Rambujeu. Da li se to i dogodilo ili su Albanci nesto dobili na politickom planu?

VS: Da je Milosevic prihvatio sporazum iz Rambujea, imali bi smo mnogo laksu tranziciju. Imali bismo vremena da se koncentrisemo na izgradnju institucija umesto na izgradnju kuca. Sada imamo ojadjeno stanovnistvo cija neposredna briga je da poprave opljackane kuce ili ukoliko zateknu spaljenu kucu da pocnu iz pocetka. Ili da sahrane clanove porodice.

Albanci takodje imaju nereseno pitanje svog vodjstva. A ljudi iz medjunarodne zajednice moraju da pocnu da rade one sto im pise u opisu posla. Kada kazete "neka vrsta automije" za Kosovo, to znaci da zapravo o tome niste razmislili. Vojska je uradila svoj zadatak, a na politickoj strani, civili nisu uradili svoj.

Oslobodilacka vojska Kosova (OVK) preuzima opstinske strukture i uspostavlja privremenu vladu Hasima Tacija ali bez ikakvog demokratskog legitimiteta. Da li se plasite da ce OVK preuzeti vlast kao sila koja van svake kontrole?

VS: Nijedna sila koja jednostavno preuzme vlast ne moze da ima demokratski legitimitet. Ono sto imamo sada je vakuum. A taj vakuum sada ispunjava svako, pogotovo oni koji imaju dinamiku to da ucine, kao sto je OVK.

Mnogo toga zavisi od toga kako bude uspostavljena medjunarodna uprava. Nazalost, ne bih se mnogo kladio na nju, posto ce biti potrebno dugo vremena da bi se uspostavila, po obrascu inercije. Rezultat toga je da ce se medjunarodna administracije naci pred dva losa izbora. Ili ce morati da prizna nove inicijative, nove realnosti i saradjuje sa njima pod odredjenim uslovima. Ili ce odbiti da ih prizna i poslati Generala (Majkla) Dzeksona protiv njih, sto ne mislim da ce mu se puno dopasti.

Ali izbor je taj da cete saradjivati sa albanskim vlastima ili rizikujete da im oduzmete vlast a da ne razvijete novu albansku politicku kulturu.

VS: Nijedan alternativa nija dobra. Bice samo losih izbora. Idealno resenje bi bila jaka medjunarodna uprava koja bi postepeno predavala vlast necemu sto predstavlja radni konsenzus medju Albancima. Medjutim, ja ne mislim da je jaka medjunarodna administracija u izgledu, ili barem jos uvek nije ovde. Ono sto imate je ispitivanje kompetencija. Medjunarodna administracija je krenula na "indijansku teritoriju" i sada odlucuje gde ce zabosti zastavu.

Moj savet bi bio, pre nego sto je ovo pocelo, idite snazno i znajte sta radite. Ali nemojte slati timove da istrazuju. Jaci albanski glas u pripremi medjunarodnog prisustva bi isto tako pomogao da se izbegnu mnogi problemi. Ali najlaksi nacin da se odlozi problem je formirati radnu grupu sto se desava sada. Umesto toga prvog dana je trebalo da se desi: ja sam vas novi guverner ovde, gospodo, ja preuzimam to i to, i zahtevam vasu saradnju.

Ali Serdjo de Melo, sef UN-a na Kosovu, je dao slicne izjave.

VS: De Melo je privremeni administrator privremene uprave. On odlazi. UN nije trebalo da imenuje privremenog administratora. Znam da nije bilo lako naci kandidata koga bi svi podzali. Ali ne radi se ovde o licnosti. Radi se o tome da je ovo privremena administracija buduće administracije, koja je i sama privremena.

A Albanci? Da li oni mogu da se nose sa odgovornoscu da imaju vlast?

VS: To je pitanje koje vredi milion dolara.

Oni su formirali privremenu vladu. Da li je ona legitimna?

VS: Moj standard legitimnosti su izbori, koje necemo imati, u najboljem slucaju, do proleca. Bez njih sve se mora raditi na osnovu sporazuma. U Rambujeu je dogovoreno da ce tri frakcije - OVK, Pokret

demokratskog ujedinjenja (PDU) Redzepa Cosje i Demokratski savez Kosova (DSK) formirati vladu na osnovu konsenzusa. Prve dve frakcije su osnovale vladu na cijem celu je Hasim Taci. Da bi se ispunio konsenzus, potrebna je saglasnost i treca grupa. Tako (vodja DSK) Rugova ima pravo veta, a njega se nece lako odreci.

Da li medjunarodna zajednica moze da pomogne da se oni sloze?

VS: Za to bi joj bio potreban prevodilac koji prevodi sa albanskog na albanski. Do sada sam video samo radni dorucak.

Da li OVK moze da se transformise u pravu politicku partiju?

VS: OVK nije politicki homogena. Njeni clanovi imaju razlicite partijske pripadnosti. Videcemo ljude kako se pomeraju prema politickim centrima, ali oni su slabi, a do sada su bili vise simbolicki nego stvarni.

Da li je neophodna nova partija?

VS: Ja bih voleo da vidim tranziciju po spanskom modelu, gde su se mnogi pokreti, cak i oni ekstremni, transformisali u stubove jakih partija po evropskom modelu levice i desnice. Ali na Kosovu ovo nije realno ocekivati. Za sada ce ljudi govoriti: "Pre deset godina policajac me je udario u glavu i na osnovu tih zasluga trebalo bi da budem kandidat." Ili "Ja sam se borio." Ili "Ja sam bio u zatvoru." Ili stagod. Element persekucije ce predstavljati jak identitet. Proci ce mnogo vremena pre nego sto ce politicke licnosti shvatiti da mogu da dobiju glasove time sto ce objasniti ljudima kako ce funkcionisati sistem socijalne zastite.

Tako da za sada na Kosovu nema vlade?

VS: Jedini jak administrator koga sada imamo je Dzekson, jer on tacno zna sta radi.

Time je izostavljeno mnogo problema jer nema nikog da resi svakodnevne drustvene sporove?

VS: Apsolutno. Uzmite nestasicu vode koja je trajala nedelju dana u Pristini. Nije vise samo bilo pitanje ko ce to popraviti. Pitanje, kao gradjanin koji ima problem, koga bi trebalo zvati: Dzeksona? Komunalno preduzece?

Uzmite zaposljavanje. Srbi su preuzeli radna mesta Albanaca pre deset godina. Kako cete resiti ovo pitanje?

VS: O tome je moglo da se planira i pre ovog. A sada moze samo postepeno da se resi. Pogledajte jednostavan primer, kao sto je (lokalni) bioskop. Od 12 zaposlenih, recimo sest Albanaca je izbaceno. Onda su oni zaposlili cetiri Srbina i recimo jednog Turcina. A sada upravnik odbija da prikazuje americke filmove zbog NATO-a.

Teoretski mozete reci da svi oni koji su izbaceni mogu da se vrate na svoj posao. Ali i to samo pod uslovom da su svi oni ovde - sto nije slucaj. Ljudi su otisli na sve strane - neki su izbeglickim kampovima a ima ljudi koji su emigrirali. A onda, cak i kada se vrate, neko treba da im da plate sledeceg meseca. Ali odakle? Iz UN administracije? Kada bi De Melo sada poceo da trazi novac, dobio bi ga u aprilu sledece godine.

Ovo su elementi dekolonizacije, transfer od vladavine manjine na vladavinu većine. Da je tranzicija započela ranije, što sam ja predlagao pre mnogo godina, raspored za buduću demokratiju - kao što je u Južnoj Americi, neka vrsta Konferencije o kosovskoj demokratiji Srbi i Albanci bi zajedno ustanovili pravila tranzicije. Ali sada se sve desava na haotičan način zato što je bio rat.

Da li je Kosovo izvojevalo nezavisnost?

VS: Ovo je kraj Otomanske imperije i tranzicija ka postmodernoj državi. Kosovo možete nazvati kojim god imenom želite. Ali će ljudi početi da shvataju desetogodišnju zabludu da nema Jugoslavije. Ona ne postoji. Kada (britanski sekretar spoljnih poslova) Robin Kuk dodje ovamo, on će sleteti na teritoriju koja je formalno deo države sa kojom njegova zemlja nema diplomatske odnose. I niko mu neće tražiti pasos ili vizu.

Posmatrali smo raspad Titove socijalističke Jugoslavije - spor i bolan proces. Danas, zemlja koja je poznata kao Jugoslavija, zemlja koju ne priznaju UN, još uvek ima Titovu zastavu, ali njom vlada Srbija i optuženi ratni zločinac. Crna Gora je izašla iz ove krize sa jakim demokratijom. A Kosovo je međunarodni protektorat. U Kini ste imali formulu dva sistema u jednoj zemlji. Mogu da zamislim da će Kosovo i Crna Gora postati kompatibilni. Ali za sada imate jednu državu i tri potpuno različita sistema.

Kakvi su vaši lični planovi. Da li ćete osnovati novu partiju?

VS: Prva stvar o kojoj sam danas razmišljao je kako da nabavim espresso masinu za kafe Koha Ditore.

Ne mislim da bi u ovom trenutku moja pažnja trebalo da bude usmerena na organizovani politički život. Niti bi trebalo da koristim svoju energiju da raspravljam o osnovnoj tezi albanskih partija tokom prošle decenije, naime da duga istorija Ilira na Balkanu u toku prošlih dve i po hiljade godina im po definiciji daje pravo na samoopredeljenje.

Koncentrisaću se na uspostavljanje novina na Kosovu. Nama su potrebne veoma jake demokratske institucije. Koha Ditore je jaka institucija koja je preživela ovaj rat. Ona mora da bude nezavisna, i da bude stub u ovom društvu putem koga će građani početi da identifikuju neku vrstu normalnosti.

Zasto Srbi odlaze? Hoće li neko od njih ostati?

VS: OVK nije inicirao odlazak srpskog stanovništva. Ne bi bilo fer reći da ih Albanci teraju. Ne mislim da je to dobro. Ali taj odlazak jednostavno pokazuje koliki je intenzitet klatna koje se pomerilo. To je deo kocke Milosevica i srpskih vlasti. On se kockao na sve ili ništa, i izgubio je. A ovdasnji ljudi su se takodje kockali na sve ili ništa zajedno sa Milosevicem i izgubili. Ne možete imati fasizam deset godina bez podrške većine. Srpski narod je podržao fasizam. Ja verujem u kolektivnu odgovornost. Ali ne verujem u kolektivnu kaznu. Putem haskog tribunala, možemo identifikovati pojedince, možda i veći broj ljudi, ali u svakom slučaju one osobe koje su povredile Albance na jedan ili drugi način.

Sada kada kritična masa Srba odlazi, to čini ostanak ostalih Srba nemogućim. To je proces koji se sam od sebe nastavlja, jer niko ne želi da bude poslednji koji je otisao. Takodje je tu i realnost da su oni, koji u svakom slučaju predstavljaju manjinu ispod deset procenata od ukupnog stanovništva u roku od nedelju dana doživeli apsolutno dramatičnu promenu svoje situacije.

Prošlih deset godina oni su bili kolonijalni administratori a sada su odjednom izgubili svu moć koju su imali.

Oni su videli intenzitet razaranja u ratu, znaju sta je ucinjeno Albancima i strahuju da ce se klatno pomeriti na drugu stranu.

Ako nije moguće da se sada zaustavi njihov odlazak, neophodno je da medjunarodna administracija i Albanci pokazu da su vrata za njihov povratak otvorena, i da ih pozovu da podele rizike koju nosi izgradnja buduće demokratije. Jedan od motiva će biti taj, da kada dodju u Srbiju, videće da se nalaze na veoma lošem mestu. Za samo nekoliko meseci, Srbi iz Srbije će dolaziti ovamo da kupuju.

Da li bi trebalo da se osnuje komisija za utvrđivanje istine?

VS: Nazalost, prekasno je da bi se zaista pomoglo Kosovu. Ali ipak bi trebalo da postoji, ako ni zbog čega drugog onda zbog budućnosti same Srbije. Srpski narod bi trebalo da zna šta se desavalo ovde. Isli smo iz rata u rat i slusali ljude u Beogradu kako govore da "srpski narod nije znao šta se desavalo." U Hrvatskoj, u Bosni, nisu znali šta se desavalo. Ali to nije istina. U stvarnosti kada zatvorite oci i zapusite usi, necete znati. Takodje i u slucaju Kosova, mogu da izaberu da ne znaju. Ali sada imaju predsednika koji je optuzen za ratne zlocine, sto opet donosi kolektivnu odgovornost. On je covek koga su Srbi ili podrzavali ili nisu uradili mnogo da bi ga smenili.

Navodite toliko puno problema. Da li ste optimista?

VS: Ovo su problemi drustva u razvoju a ne drustva koje je na silaznoj putanji. To su iskusenja novog Kosova koje se gradi. Kosovari imaju dva jaka motiva da im to uspe. Prvi je da je ovo najmladje drustvo u Evropi - - 70 odsto stanovnistva je mladje od 30 godina. Drugo, posle svega sto stu preziveli svih ovih godina, ovi ljudi neće dozvoliti da stvari krenu na lose.

Takodje smo mnogo poverenja ulozili u ozbiljnost koji je medjunarodna zajednica pokazala u ovoj krizi. Ona, a pogotovo Evropska unija, ce zeleti ovde da izgradi stabilnu demokratiju. Kosovo je dobar eksperiment. Ono moze da posluži kao mali primer njihove sposobnosti da to ucine, i to brzo.

Antoni Borden je izvrsni direktor Instituta za izvestavanje o ratu i miru.

Location: [Africa](#)
[Balkans](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/intervju-veton-suroi-deliti-rizike-demokratije>